

Свящ. С. В. Савчук.

ЯК ПОВСТАЛА УКРАЇНСЬКА ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА В КАНАДІ.

(Дальше).

ХІІ. ЗАХОДИ В СПРАВІ ЕПІСКОПА.

Справа заснування Української Греко-Православної Церкви наробила великого розголосу. Єпископ Будка і його священики затрівжилися і на сторонників нового руху посипалися напади, очернення, проклони, анатеми. Орган еп. Будки стратив послідню крихітку рівноваги і почав поборювати своїх противників в найдикийший спосіб. Такої зайлої й безпощадної боротьби український загал в Канаді ще не бачив. Вона нагадувала боротьбу між муравлями, в якій противники не вибирають в средствах й способах боротьби, але загризають себе на смерть. Єпископ Будка забув на своє поважне становище і знижував себе до степеня звичайного денушкіянта, представляючи сторонників, а передовсім провідників Української Греко-Православної Церкви перед Англіянами й Французами як „націоналістів“ і „сепаратистів“ (які ніби хотілиб заложити в Канаді якусь свою власну державу), а перед українським загалом як „запродавців своєї віри і народу“, які за презбитеріянські гроші (!) взялися нищити греко-католицьку церкву і її роботу.

Більшість греко-католицьких священиків також махнули рукою на свою людську і священичу гідність і попросту проповідували розбій. Вони навчали своїх вірних, що провідники нового церковного руху, — се слуги антихриста, зрадники і запродавці українського народу і його „прадідної“, католицької, віри і як з такими ніхто з греко-католиків не сміє з ними сходитися ні приставати. Українську Греко-Православну Церкву називали згідно „козацькою церквою“ і страшили людей, що в ній священики будуть відправляти в шаравах та що в ній не буде ні образів ні обрядів, бо вона заложена за англійські, презбитеріянські гроші на збаламучення українського народу та на віддання його якомусь уявленому бісурменови на вічну ганьбу, муки й неволю.

Крім цього з єпископом Будкою сталася пригода, яка сама в собі була глупою аж до комізму, але помимо цього еп. Будка і його орган та духовенство не завагалися використати її для збаламучення темніших зі своїх вірних і ужили її для агітації проти українського православного руху. Сталося, що на 7 і 8 липня, 1918 р., отже на **десять днів перед Першими Довірочними Зборами в Церковній (Справі, в Гейфорт, Саск., відбувалася греко-католицька місія на якій еп. Будка, а згідно його священик Боске (Бельгійець), мав якесь непорозуміння з одним Воробцем, в наслідок чого єпископ звелів Воробця арештувати. У відповідь Воробець арештував єпископа й хотів суд відкинув обое оскарження, так проти Воробця як і проти єпископа, то подія ся знайшла великий відгомін в греко-католицькій органі, який силою своєї уяви „відкрив“, що єпископа арештовано за старанням „Саскатунської чорної руки“ (!), яка ніби зорганізувалася на те, щоби нищити греко-католицьку церкву, а організувати українську православну.**

В міру цього орган еп. Будки тоді тільки й писав, що про „чорні руки“, „чорну раду“, „чорну кліку“ та „чорні заміри“, а що всі тодішні оборонці єпископа і його церковно-народної політики виступали в пресі, так як се в них і тепер водиться, анонімно, то так і насувалося на думку, що ті люде мабуть ніколи не творили чистих діл і не вірили, щоби хтось інший міг їх творити. Колиб греко-католицька організація зужила була всю ту енергію, яку зужила на неуспішне поборювання немилих їй осіб і організацій, на позитивну, реальну, роботу в себе, то нині греко-католицька церква не булаб тим, чим вона є, але булаб дійсною церковною, як вже не церковно-народною, організацією, з якою всі хоч не хоч мусілиб числитися. Але правду говорить пословиця: Кого Бог хоче покарати, тому відбирає розум. Провідники греко-католицької церкви накидалися на своїх противників в найлютіший і найогидніший спосіб, але лихо, яке розрослося в їх власній організації, не викоринювали і се причинилося до того, що сьогодні найсвідоміший елемент в Канаді пірвав з греко-католицькою організацією всі звязки і прилучився до Рідної Церкви, в якій бачить одинокое спасення для українського народу — релігійне і національне.

Тоді, коли греко-католицький орган, в найлютіший спосіб агітував проти Української Греко-Православної Церкви, ідея Рідної Церкви, в великій мірі завдяки такій згаданій агітації греко-католицького органу, охоплювала що раз ширші круги. До Брацтва почали надходити листи зі всіх закутків Західної Канади. Дехто присилав тратуляції, дехто поради, дехто запитував, в який спосіб перевести

організацію локального брацтва, або парохії, дехто просив о українського православного священика. Ці листи свідчили, що клич за Рідною Церквою знайшов відгомін в душі українського загалу в Канаді і Брацтво почало робити заходи, щоби як найскорше перевести організацію Української Греко-Православної Церкви, то є, щоби знайти єпископа і відповідне число священиків.

В сій справі Брацтво звернулося до єпископа Александра, який управляв тоді російською православною місією в Америці. Поінформовавши його докладно про український православний рух в Канаді, Брацтво попросило його взяти Українську Греко-Православну Церкву під свій тимчасовий покров, до часу, коли ся церква зможе мати свого власного, від російської місії незалежного, українського єпископа. Єпископ Александер по якимсь часі відповів, що приймає пропозицію Брацтва і обіцяв прийхати на церковний Собор в Саскатун, який мав відбутися в місяці жовтні і який мав ратифікувати угоду між Брацтвом і єпископом Александром.

Брацтво раділо, що так легко й щасливо вдалося йому залагодити таку важну справу, але та радість довго не тревала. Як показалося пізніше, еп. Александер був людиною нерішучою й неенергійною і через се в російській місії були заедно негодовання й непорозуміння, через які з часом в кругах духовенства витворилася проти нього поважна опозиція. Найбільше клопоту робили батюшки карпаторосси та галицькі москвофіли, які між иншим негодували на еп. Александра за те, що він в 1917 р. на зїзді в Вінніпегу мав б, в висловитися, що він Українець, бо на Україні родився. Коли, отже, Брацтво вдалося до еп. Александра за поміччю, то він хотів погодитися взяти Українську Греко-Православну Церкву під свій тимчасовий покров, то зі страху перед опозицією в своїй власній єпархії справи рішучо і явно не повів, — він боявся, що його місія не погодиться на автономні стремління Української Греко-Православної Церкви й може осудити його за визнання українського православного руху. А йому дуже не хотілося наражувати себе на ще більшу опозицію, бо саме тоді в російській православній місії робилися приготування до Собору, який мав вибрати американського архієпископа і еп. Александер вважав себе кандидатом на архієпископа. В його пляні було дістати перше вибір на архієпископа і аж тоді ідентифікувати себе явно з українським православним рухом в Канаді. З виду цього він почав приїжд до Канади відложувати під ріжними претекстами і Брацтво екстремно почало сумніватися чи він приїде на Собор так як обіцяв. Крім того Брацтво почало переписуватися з деякими впливовішими священиками російської місії і з їх листів мимоходом довідалося, що еп. Александер в наслідок своєї нерішучості, не має повної свободи ділання і мусить числитися з ріжними примховатими домаганнями свого духовенства.

Одно, що потішало Брацтво то те, що зїзд російської православної місії, який відбувся в Пітсбургу, Па. (в місяці вересні) і в якому брало участь два єпископи і 96 священиків, прийняв вість про заснування Української Греко-Православної Церкви з великим одушезланням й одностайно рішив вислати Брацтву братський привіт і Брацтво з цього вносило, що російська місія не буде боронити еп. Александрови взяти під свій тимчасовий покров Українську Греко-Православну Церкву помимо того, що вона вважала себе від російської місії незалежною, автономною, й мала дістати свого власного українського єпископа як могла найскорше. Все-ж таки вісти, які надходили про особу єпископа Александра і про його погляди в національних питаннях непокоїли Брацтво немало.

Дуже характеристичного листа отримав був секретар Брацтва, Мих. Істечин, від протоєрея П. Божика, в той час правої руки еп. Александра, а тепер уніятського попа. Сей лист писаний ще перед тим, ним Брацтво отримало від еп. Александра позитивну згоду прийти Українській Греко-Православній Церкві в поміч і кидає яскраве світло на тодішнє положення еп. Александра, як також на те, як задивлявся тоді на Українську Православну Церкву сам автор листа. Лист писаний 10 вересня, 1918 р. і вчаси звучить так:—

„Пане!

Вчера я отримав від п. В. Свистуна письмо, котрим він поінформував мене писати до Вас, сим маю честь відповісти на его письмо шо слідує:—

Зваживши, що Православна Церква в Америці несе руський характер, через се отже Преосвященний Александер не може входити в політику з Українською Православною Церквою в Канаді. Пригадую собі: коли Влад. Александер заявив себе Українцем на Конгресі в В-гу, минушого літа, мусів, на кінець, відкликати то в часописях, бо в Сполучених Державах збералися проти него сотки підписів на петиції, щоби удавити его з Американської Місії. Тому, отже, Владика Вам нічого не відповідає а в секреті він не вірить, бо они далеко таки не то шо мовчанка, зрештою Ви церкви еще не зорганізували, тільки організуєте. Не бублюби практичним єпископом буквально мішатись в то, чого еще не ма і хто знає коли еще буде, і яке оно буде.....

Владика Александер не говорив мені нічого як властиво він віднісби ся до такої церкви, але я знаю, що він лиш тайним образом ділавби в